

51

8

P-34

ԲԱՐԵԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱՅՍՊԵՍ ՊԵՏԻ

ԵՐ

ԶՈՆ—ՏԵՆՆԵՐ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ЭТНОГРАФИИ
Академии Наук
СССР

Թ ա ր գ մ ա ն Ե ց

ՊԵՏՐՈՍ ՏԵՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ

ՀՈՒՀԻ

Տարածն Երևան Հայոց Հոգ. Տպարանին:

1886.

8

Р-34

2011

2003

arm
1078

8
P-34

ԲԱՐԵԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱՅՍՊԵՍ ՊԵՏԻ

Ե Ի

ԶՈՆ—ՏԵՆՆԵՐ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ДОСТОИТЕЛЬСТВА
Литературн Наук
СССР

Թ ա ր գ մ ա ն Է ց

ՊԵՏՐՈՍ ՏԵՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ

ՀՈՒՇԻ

Տպարան Երևանի Հայոց Հոգ. Տեղաբնակիչ
1886.

Дозволено цензурой. Тифлисть, 23 Мая 1886 г.

50178-ախ

35968-662

ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱՅՍՊԷՍ ՊԷՏԷ Է

1734 թ. յուլիս ամսին մի երիտասարդ մարդ իւր նաւակի հետ սպասում էր Մարսել քաղաքի ծովափում, ճանապարհորդներին շոգենաւերի մօտ տանելու։ Ելլէ օրը կիւրակէ էր։ Մի մարդ, որը մեր նաւաստիին բոլորովին անծանօթ էր, եկաւ նստեց նրա նաւակում, բայց իսկոյն վեր կացաւ ու պարաւստուեցաւ զէպի ուրիշ նաւակ գնալու տակով։

— Եւս նաւակում բացի ինձանից ոչ ոքի չեմ նկատում, ես պէտք է ուրիշ նաւակով գնամ։

— Ինչ պէս պարտն, եթէ ձեզ կը հարկաւորուի ուրիշ տեղեր գնալ, ես պարաւստ եմ ամեն յօժարութիւնով ձեզ ծառայելու և ուր կը յանկանաք, այնտեղ կը հասցնեմ ձեզ։

— Ո՛չ պատասխանեց անծանօթը, ես յանկանում էի այս երեկոյեան նաւահանգստի զեղեցիկ տեսարանները տեսնել, յանկանում էի առ ժամանակ այստեղ կեանք անցկացնել։

Յետոյ նա ուշադրութիւնով նայեց նաւաստիի դէմքին ու ասաց :

— Չեր դէմքը և նայուածքը չեն համապատասխանում նաւաստիի կոչման :

— Չեր ենթադրութիւնը սխալ չէ, պատասխանեց նաւակատէրը, ես օգտվում եմ միայն այս նաւակով կիւրակէ և տօն օրերին :

— Ի՞նչ պէս, մի՞թէ դուք այդպէս երիտասարդ լինելով այդքան ազաւորութիւն ունէք դէպի փող, այդպէս ժամանակիս երիտասարդներն ձգտում են ոչ թէ կիւրակէ և տօն օրերին այլ և այլ բարոյական տեղեր գնալու և բան սովորելու, այլ ձեզ պէս այդպիսի միջոցներով փող են վաստակում և նրանով ո՞վ գիտէ ինչ հազար ու մի անվայել գործ բռնում :

— Պարոն, շէնչաց նաւաստին, դրանով դուք ինձ անպատվում էք և այդ բաւական չէ, ինձ պէս մի դժբաղտին զրկում էք իւր ստանալու վարձից :

— Եւ ի՞նչ է, դուք կարող էք ձեզ արդարացնելու համար հարկաւոր փաստեր առաջ բերել և ես ուրախութիւնով խօսքերս յիտ կառնեմ : Պատմեցէք ձեր կեանքի ներկան ու անցեալը, դուցէ ճշմարտութիւնը ձեր կողմն լինի :

Եւս ասելով անծանօթը նստեց նաւակը և երիտասարդ նաւաստին թիավարելով նաւակը առաջ շարժեց կապոյտ ծովի վերայ այսպէս պատմելով :

— Իմ հայրս այս քաղաքի մակերն էր, նա իւր աշխատանքով կարողացաւ մի փոքր գումար ձեռք բերել և դրանով ապրանք առնել, որը ծախելու համար նա նաւ նստեց և ճանապարհուեց Օւփու-նեայ : Նաւը ծովային աւազակներից բռնուեցաւ և այսօր իմ անբաղտ հայրս Տիտուան քաղաքում գերի է : Նրա ազատուելու համար պահանջում են երկու հազար եֆեմիկ : Ի հարկէ, երկար ժամանակ է հորկաւոր այդ գումարը հաւաքելու, մայրս և քոյրս ամբողջ զիշերներով աշխատում են, ես էլ իմ կողմից չեմ զանաւոր նրանց օգնելու : Ես ակնագործ եմ և այդ արհեստով պարապում եմ հասարակ օրերին, իսկ կիւրակէ և տօն օրերին այս նաւակով եմ փող աշխատում : Մենք այսպիսով հաւաքած ենք բաւական փող, բայց դեռ էլի հարկաւոր է երկար ժամանակ աշխատելու : Ես առաջարկեցի մօրս թոյլ տալ ինձ գնալու հօրս չարչարանքը յանձն առնելու, իսկ նրան վերադարձնել իւր կարօտեալ ընտանիքը : Մայրս չը յօժարուեցաւ և արգելեց գնալ. այդ բաւական չէր, նա խնդրեց բոլոր արեւելեան նաւաստիներին, որ ինձ իրենց նաւերում չընդունեն : Եյս ասելով, երիտասարդ Բորերարը լռեց, սրբեց արտասուքը ու շարունակեց թիավարել : Մի փոքր միջոց անցնելով անծանօթը հարցրեց :

— Չեր հօրից մի որեւիցէ տեղեկութիւն ունի՞ք, ձեզ յայտնի է նրա բնակութեան տեղը, կամ ո՞վ է նրա տէրը :

— Այս տէրը արքունական պալատների վերաստե-
տեղն է, այն պաշտօնը, որը յանձնուած է հօրս,
համեմատ է իւր ուժերին: Բայց նա պանդխտու-
թեան մէջ ծերանում է, կարիք ունի օգնութեան
և մխիթարութեան, նա հեռացրուած է օգնող ձեռ-
քերից և հեռու իւր կնոջից և երեք զաւակներից,
որոնց քնքշաբար սիրում էր:

— Տխուռան քաղաքում նրան լինչպէս են կոչում,
հարցրեց անձանօթը, նոյն անունով, ինչ որ մեր
քաղաքում Բորեօր: Բորեօրը պալատների վերաստե-
ղի մօտ է:

— Ըյո՛ւ, պարօն:

— Յուում եմ շատ ցաւում նրա անբաղաւ-
թեան վերայ, բայց եթէ հաւատամ իմ նախազգաց-
մունքիս, ձեր հայրը շուտով կազատուի պանդխտ-
ութիւնից:

Պիշերը փոքր հասաւ. նրանք հասան ափը,
անձանօթը պատրաստուում էր հեռանալ, տարով ե-
րիտասարդին մի քսակ փողով լեքը, որը նկատելով,
երիտասարդը ուրախութիւնից ժամանակ չը դատ-
շնորհակալութիւն յայտնելու անձանօթին: Վստիկի
մէջ կային ութ լուխտորներ և տասն արծաթ եփե-
միկներ:

Ըյոս անցքից վեց շաբաթ յետոյ, մի օր, երբ
Բորեօրի ընտանիքը ճաշում էր, յանկարծ մեր Բո-
րեօրը ուրախ և զուարթ դէմքով լաւ հագնուած

ներս մտաւ: Ուրախութիւնը և զարմանքը անբա-
ցատրեղի էին: Մի քանի ժամից յետոյ, երբ իւրա-
քանչեւ սրտի ուրախութեան զգացմունքը արդէն
հանգստացած էր երեսւմ, սկսեցին տեսակ տեսակ
նիւթերի վերայ զրուցել: Բորեօրը պատմում էր
իւր զլինի եկած աղետալի պատահարները. նա
շնորհակալութիւն էր անում, որ ձանապարհուելու
միջոցին ստացել էր յիսուն լուխտոր և որ առաջուց
նրա ամեն մի պատրաստութիւնը տեսնուած էր
թէ պաշարի և հաղուստի և թէ ինքը գերութիւ-
նից ազատուելու համար ռէինչ չէր խմանում: Այս
պէս պատմութիւնը շարժում էր մօր և աղայի
զարմանքը. նրանք միմեանց նայում էին և ոչինչ
չէին հասկանում: Մայրը հաւատացնում էր իւր ա-
մուսնուն, որ այս իւր որդու գործն է, որ նա ցան-
կանում էր զնալ Տ. քաղաքը հօր տեղ ծառայելու
և բացի իւր արհեստը, աշխտում էր նաեւ կիւրակէ
և տօն օրերին նուազատի պաշածնով և մի կիւրա-
կի օր հանդիպել էր մի անձանօթ պարօնի, որը
տուել էր իւր ամբողջ քսակը: Այս վերջին խօսքե-
րի վերայ երիտասարդը մատերեց և բացականչեց.

— Ճանաչում եմ մեր բարերարին... այդ հէնց
այն անձանօթն է, որին գեց շաբաթ սրանից ա-
ռաջ նուազով տարայ զբօսնելու. նա է արեւ այդ
ամենը:

Արանից յետոյ Բորեօրի ընտանիքը վարում էր

խաղաղ և երջանիկ կեանք: Նրիտասարդ Բոբերտը միշտ որոնում էր բարերար-անձանթին և նրան չէր գտնում, որը նրան մեծ ցաւ էր պատճառում: Մի այնպիսի մարդու գործը, որին նա անձանթ էր, նա ոչ թէ չէր կարողանում մոռանալ, այլև տխրում էր, երբ միջոց չէր գտնում նրան շնորհակալութիւն անելու: Նրիտասարդ Բոբերտը ցանկանում էր նրան գոնէ մի քանի լոպէ տեսնել, նրա ոտքերը համբուրէր: Բայց բարերարը այնպիսի մարդ չէր, որ իւր տրածի համար փող հնչեցնէլ տար. նա հասկացող էր և հեռատես և այնպէս բան արաւ, որ ուրիշներն պէտքէ իմանային և ոչ ինքը իմաց տար:

Տօր գալուց յետոյ երեք տարիներ անցան, բայց Բոբերտը դեռ չէր գտել իրենց բարերարին: Մի առաւօտ նաւահանգստի մօտ նա նկատեց իւր բարերար-անձանթին:

— Եստուած իմ, աղաղակեց նա և ուշաթափ ընկաւ դեմին, բարերարի ոտքերի տակ, որը բարձրացրեց նրան, ուշքի բերեց և հարցրեց պատահածի պատճառը:

— Միթէ դուք չը զիտէք, կամ մոռացել էք Բոբերտին և նրա ընտանիքին:

— Ղուք սխալվում էք պարոն, ես այս տեղացի չեմ: Եւ երկու օր է, որ եկել եմ այս քաղաքը:

— Արեւի է, որ այդպէս է, սակայն այն էլ ճիշդ մարիտ է, որ ես, հայրս և մայրս և մեր ամբողջ

ընտանիքը ձեզ ենք պարտական: Մենք պարտաւոր ենք մեր շնորհակալութիւնը յայտնել ձեզ, նեղութիւն կրեցէք մինչև մեր տուն, տեսնել մեր ուրախութիւնը:

Եւ միջոցին հաւաքուել էր ամբողջ, տեսարանը շատ սրտաշարժ էր . . . երիտասարդը արտափում էր ուրախութիւնից: Հէնց նոյն լոպէին նա արագութեամբ դուրս պրծաւ երիտասարդի ձեռքից և անյայտացաւ հաւաքուած ամբողջի մէջ:

Բարերար անձանթը կոչվում էր Մօստեսկօ այդ երեսց միայն նրա մահից յետոյ. նրա թղթերում գտան մի թուղթ, որից երեսց, որ բարերարը 7,500 Ֆրանկ էր ուղարկել Ա. քաղաքը Մ. պարոնին Տիտուան քաղաքում գերի ընկած Բոբերտին դնելու համար:

Եւ հա բարերարութիւնն այսպէս պէտք է:

ԶՈՆ-ՏԵՆՆԵՐ

Մեր ընտանիքը ենթարկուելով այլ և այլ դժբաղդուութիւնների, ցանկացածք մեր բնակութեան տեղը փոխել: Ելլա տալիքով Հայրս, որը բաճանայ էր, հարկւր ընտանիքի հետ ճանապարհուելով՝ հասաւ Բիկ-Միամ գետի բերանը, որտեղ մենք պէտքէ նոր բնակութիւն հաստատեինք: Բիկ-Միամի մի կային մի քանի աղքատ խրճիթներ, որոնց բնակիչները թողած իրենց հայրենական հողն ու անդատանը՝ վայրենի աւազակներից ապահովուելու համար եկած էին այդտեղ: Ելլա նորեկ բնակիչները, ինչպէս տեղեկացանք, ենթարկուելով վաճառական վայրենի աւազակ մարդկանց տապաւանութիւններին և այլ ևս միջոց չունենալով ընդդիմադրելու՝ զաղթել էին, ինչպէս մենք, ուրիշ հող, գուցէ այդ տեղում նրանք գտնէին հանգիստ ու անվտանգ կեանք: Սակայն զրանք այդտեղ էլ անհանգիստ էին սովորուկ վայրենիների յարձակմունքներից:

Հայրս առնէ բան կարգի գնելուց յետոյ, բոլոր խրճիթների շուրջը ցանկով պատեց. այդ ժամանակ գորտն էր իւրաքանչիւր մարդ իւր ընտանեկան հոգսերի վերայ էր մտածում, գործնապէս վարույսն էր անում: Մեր վերաբնակութիւնից տասն օր անցնելուց յետոյ, մենք նկատեցինք վայրենիների հեռքերը, որոնք մտնեալով մեզ ցանկանում էին յարձակումն գործել: Մի օր, երբ Հայրս պատրաստուում էր գաշար գնալու, տեսց ինձ.

«Քնն, այսօր տանից առնեմք հետս տեղեր չը գնաս, կարող է քեզ վտանգ պատահել: Յետոյ ինքը մեծ եղբօրս և մշակների հետ գնաց գաշար վարելու: Տանը մնացինք չորս երեխաներս և խորթ մայրս, որը ինձ տանից դուրս գալը արգելու նպատակով փոքրիկ երեխայի խնամատարութիւնը յանձնեց ինձ. այդ ինձ համար շատ անտանելի էր, այդ պատճառով էլ տխրեցայ: Արեւմտե շուտով սկսեց լալ և ազապակ բարձրացնել, այդ հէնց իմ ցանկութիւնն էր, որ մայրս զրանով կրկնուէր և ես կարող էի իմ կազմած ծրագիրներս իրագործել: Խորթ մայրս երեխան վերցրեց և սկսեց կերակրել. այդ յարմար միջոցին ես արագ դուրս եկայ բազր, անցայ շրջապատից և դուրս եկայ գաշար: Մեր տանից մի փոքր հեռաւորութեան վերայ կար մի ընկուզենի, ես վազեցի նրա տակը՝ անցած տարուց մնացած ընկուզենին հաւաքելու:

Հաս զգուշութիւնով հասաց այնտեղ վախճնալով, որ հայրս կամ նրա ծառայողները չը նկատէին ինձ: Ասա այգտեղից տեսնում էի հօրս՝ հրացանը ձեռքին դաշտի մէջ պահապան կանգնած: Այդ դրութեան մէջ տեսնելով հօրս՝ ես չը զարմացայ, որովհետեւ հայրս շատ էր պատմել ինձ վայրենիների յանկարծակի յարձակումները, նա զգուշութիւն էր պահպանում: Այն օրից, երբ լսեցի «հնգկացի» բառը, հետաքրքրութիւնս լարուել էր՝ հնգկացի տեսնելու: Ասա արդէն ծառի տակից ընկողներ էի հաւաքել և զլսարկս լցրել, այդ միջոցին մի սօսափուն լսեցի և յետ նայելով տեսայ մի քանի հնգկացիներ, որոնք սննդիկաւ մօտեցան ինձ և բռնեցին: Նրանցից երկուսը ծերեր էին, մնացածները երիտասարդներ: Նրանք բռնելով փեշիցս սկսեցին քարշ տալ: Գրութիւնս վառվար էր, ձայն չէի կարող հանել, որովհետեւ նրանք զխանալով որ մօտակայ դաշտում մարդիկներ կան բերանս փակել էին: Հնգկացիներէից մէկը զլսարկս ձեռքիցս առաւ, բոլոր ընկողները թափեց ու այնպէս յետ առեց: Ասա երկիւղեց ամբողջ մարմնով դողում էի, ապագայ փառնքները զուշակելով, ուշաթափ եղայ: Ուշ քի գալուց յետոյ տեսայ որ հնգկացիներից մէկը չը կար: Ասա գոնեւ վում էի երկու հնգկացիների մէջ, դրանցից մէկը երեսայ որ ինձ վերայ բարկացել էր: Նա նշաններով հասկացրեց ինձ, որ զլուսն դէպի վեր բարձրացնեմ,

այդպիսով նա պատրաստվում էր հասն մահալի գարկով ինձ կհանքից զրկել: Ասա հնազանդուելով զլուսն բարձրացրի և նա պատրաստուեց ինձ զարկելու, բայց միւս ընկերը շուտ ինձ խեց նրա մահալի գարկից և ես ազատուեցայ: Նրանք սկսեցին կռուել, որի ժամանակ մի քանի հնգկացիները փախան: Մնացած երկուսը բռնելով ինձ, ձեռքերիցս բարձրեցին դէպի առաջ: Ասա հեռանում էի իմ հայրենական խրճիթից, և սաստիկ ցաւում էի զրա համար: Մենք առաջ անցանք մի մղոն տարածութիւն, այդտեղ գետի ափին՝ թփերի տակ թաղցրած ունէին ծառի կեղեից շինուած մի մակոյի: Այգտեղ փախած հնգկացիները եկան միացան մեզ հետ և մենք բոլորը եօթը հոգի, նստելով նուաիք անցանք գետի միւս ափը: Ընտառում նրանք թաղցրել էին կաշուէ հագուստ և պաշար, առաջարկեցին ինձ որսի միս և արջի ձուրպ, բայց ես չը կարողացայ ուտել: Մեր փոքրիկ և սակաւաթիւ խրճիթների զիւղը հեռուից դեռ երեւում էր, նրանք նայեցին դէպի այնտեղ և ծիծաղելով զարձան դէպի ինձ մի քանի խօսքեր արտասանելով, սակայն ես ոչինչ չը հասկացայ:

Քաշկուց յետոյ մենք ճանապարհ ընկանք գետի աւղղութիւնով, ճանապարհին կօշիկներս հանեցին կարծելով, որ դրանք խանգարում էին ինձ ճանապարհորդել: Ասա դեռ չէի կորցրել նրանց ձեռքից

փախչելու յոյսը և անցած ճանապարհն բոլորովին նշանացի պահում էի մաքումս, որ յեա փախչելու ժամանակ ճանապարհից չը շեղուեմ:

Վիշերը վրայ հասաւ, ես էլ յոգնածութիւնից շուտով քնեցի: Միւս օրը առաւօտեան արեւը ծագելուն պէս, գարթեցայ. հնգիկները արդէն պատարասուած էին ճանապարհը շարունակելու: Աստափի թուրացած էի. ոտքերս ուռել էին փշերի ծակոցներից. միւս կողմից սնունդի պակասութիւնը շատ էր մաշում ինձ, ինձ շատ քիչ կերակուր էին տալիս: Այդ անտանկի վիճակից ազատուելու համար, ես միշտ մտածում էի զիշերները փախչել, երբ հնգիկները քնած կը լինէին, բայց երկեղյանները սասափի յոգնածութիւնից քունը ինձ վերայ չուտ էր տիրապետում և ես ընկնում էի անզգայ, մինչև միւս առաւօտ:

Օտերը տուեց ինձ մի գոյգ կաշեայ տրեխներ, որոնք փոքր ինչ թեթեացքին կրած վշտերս: Մենք ճանապարհ ընկանք. ես գնում էի ծերի և միւս հընդկացու մէջ տեղից: Արեւը գնալով մենք հասանք մի լայն գետի, որը այնչափ խոր էր, որ անկարծել էինք նրա միջով անցնելու: Օտերը սրտապնդուելով և ինձ իւր ուսերի գերայ նստեցնելով՝ անցաւ միւս ափը, դրան հետեւից միւսը: Այս անգամ բոլորովին յուսահատուեցայ, որով հետեւ էլ չէի կարող փախչել գետի խորութեան պատճառով:

Արեւը օրից յետոյ, մենք պատահեցանք մի խումբ հնգիկների, որոնց թիւը 20—30 էր: Նրանք գնում էին եւրոպական զիւղերը ասպատակելու: Օտերը նրանց հետ երկար խօսեց և իմացաւ, որ սպիտակ մարդիկ եկած են իրենց հալածելու:

Անտառի միջով մեր ճանապարհորդութիւնը դժուար էր և տխուր: Տասն օրից յետոյ մենք հասանք Մուամ գետի ափը: Հնգիկացիները ցրուեցան անտառում ծառերին նայելով և միմեանց կանչելով: Արեւմալէս ընտրեցին մի ընկուղենի ծառ, կտրեցին, կեղեր հանեցին ու մի մակույկ պատրաստեցին և մէջը նստելով անցան միւս ափը, որտեղ գտնվում էր հնգիկացիների մի մեծ գիւղ, որը շինուած էր մի ուրիշ գետի ափի մօտ: Այնտեղի բնակիչները դուրս եկան մեր առաջ: Ասաւ երեւոյթին ես շատ անգամ՝ նրանց խօսակցութեան առարկայ էի դառնում, բայց չէի հասկանում նրանց լեզուն: Օտեր հնգիկացին քիչ խօսում էր անգլիերէն. նա երբեմն հրամայում էր ինձ գնալ ջուր բերել, կրակ վառել և այդպիսով պահանջում էր ինձանից իբրեւ ծառայից կատարել ամեն բան: Այդ գիւղից փոքր ինչ հեռու գտնվում էր անգլիական մի զբոսանեակ (кошар), մենք զնայինք այնտեղ. այնտեղի մի քանի անգլիացի փաճառտիկանները ցտիկացան ինձ դնել, բայց ծերը չը համաձայնուեց, տսելով, իրեն որդեգիրն եմ: Անգլիացիները այդ ինձ բացառեցին,

նրանք ինձ հետ շատ սիրով և յարգանքով էին վարվում և լաւ էին կերակրում: Երբ հնդկացիները ինձ հետ միասին կամենում էին հեռանալ այնտեղից, ես սկսեցի ազդարակ բարձրացնել — առաջին անգամ հայրենական տանից, և յափշտակուելուց յետոյ: Եւ բարձրաձայն աղաչում էի անգլիացիներին, ասելով. «սիրում եմ ձեզ, սիրում եմ հայրենական տուն»: Սակայն ի դուր էր իմ աղաչանքը: Անգլիացիները ինձ հանգստացնելու համար, խաբեցին ասելով, որ տաան օրից յետոյ հնդկացիներից ինձ անպատճառ կառնեն:

Այստեղից մենք գնացինք մօտակայ գիւղը: Փայտեայ խրճիթից դուրս եկաւ մի պառաւ կին և վազեց մեր առաջը. ծերը նրան մի քանի խօսքեր ասաց. կինը ուրախանալով մօտեցաւ ինձ, գրկից և ներս տարաւ խրճիթը:

Ինձ յափշտակողը կոչվում էր Մոնիատ-օ-Վեզիկ: Ղրա որդիներից ամենափոքրը մեռել էր, դեռ ինձ յափշտակելուց առաջ ծեր մարդուն իւր ամուսինը յայտնել էր, որ նա այլ ևս չէ կապող ապրեր, եթէ իրեն համար մի ուրիշ որդի չը ծարեն, այսինքն, նա ցանկացել էր մի երիտասարդ գերի, որդեգիր վերցնելու: Օեր Մոնիատ-օ-Վեզիկը իւր մեծ որդու և քրոջ երկու որդիներանց հետ միասին ճանապարհ էին ընկել, որ միայն պառաւի ցանկութեան բաւականութիւն տային: Օերի բարեկամներից երեք

երիտասարդ մարդիկ միացել էին նրանց հետ և ուղևորուէր: Եօթն հոգւով նրանք անցան այն գիւղերի մօտով, որոնք շարուած են Օդիո գետի ափերին: Այդտեղից զրանք հասել էին մինչև գետը և թաղկացել մեր տան մօտ:

Այդ երազառնալով տուն, իրենց արած որսերի հետ միասին, որոնց թւում և ես էի, հէնց միւս օրը հաւաքուեցան ծեր Մոնիատ-օ-Վեզիկի ազգականները և մեծ հանդիսով ինձ որդեգրեց ծերը իւր մեռած որդու դերեզմանի վերայ:

Վարուն էր: Հնդկացիները թողնելով իրենց գիւղերը, բոլորը ուղևորուեցին զազաններ որսալու: Ենտառում ընտրեցին բնակութեան տեղ, և սկսեցին շրջապատել ցանկապատով, հիւսուած ծառի կանաչ ճիւղերից: Ինձ յանձնել էին կոտրատել չոր ճիւղեր և սափրել այն բոլոր տերեւները, որտեղից որսորդները պիտի արձակէին: Եւ վաստակած տօթից և աշխատանքից, ամեն ժամանակ ծուլութիւնով էի զործ կատարում նեղուած սովածութիւնից և ծարաւութիւնից: Մի անգամ ծերը գտաւ ինձ քնած, իւր մահալով զարկեց իմ գլխին և ձգեց ինձ շնչասպառ թփերի տակ: Այդ երազառնալով տուն յայտնեց իւր կնոջը, որ ես մի բանի պէտքական չեմ: մահակի մի զարկով սպանեցի, դուք կարող էք զտնել թփի տակ: Պառաւը իւր ազգականով վաղեց անտառը գտաւ ինձ, դեռ կենդանի էի, ինձ ուշքի բերին:

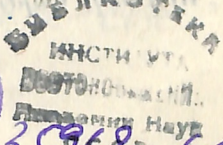
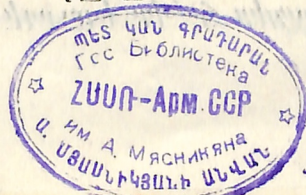
Չմեռը պատերազմի պատրաստութիւն սկսեցին: Ծերը պատրաստուելով արշաւանք գնալու, ասաց ինձ. «գնում եմ հօրդ, եղբորդ և բոլոր ազգականներիդ սպանելու»: Մի քանի օրից նա վերադարձաւ և ինձ ցոյց տուաւ մի սպիտակ գոտի, որը խեղճի ճանաչեցի, այն իմ եղբորն էր: Ծերը հաւատացնում էր ինձ, որ պահպանեց իւր խօսքը և ոչ մէկը իմ ազգականներից աշխարհքիս երեսին չըլծողեց:

Ժամանակը անցնում էր և ես սկսեցի հնազանդել իմ ճակատագրին, թէպէտ ծեր հնդկացին ինձ հետ խիստ էր վարվում, բայց պառուք սրտանց սիրում էր և ամեն կերպ աշխատում էր իմ զործը թէթեւացնել: Մինչև երբու ատրին իմ կեանքը լիովին փոխուեց: Օգտվում ցեղի ստաջնորդը, ծեր հնդկացու բարեկամը, զնեց ինձ մի տակառ աղաղով և մի ֆունտ ծխախոտով:

Ես երկրորդ նոր մօր մօտ դառայ լաւ և բարեբար խնամատարութիւն:

Ամերիկացի վայրենիները ամենն էլ զազան որոտներ են, եւրոպական լուսաւորութիւնը հանելով նրանց իրենց հայրենական անապատներից, պարզեց փառօղ և արծիւ: Վրանով նրանք շրջապատուեցան բարեբար ազգեցութիւնով: Յաջողակ արձակումը համարվում էր մեծ և նշանաւոր բան: Ահա իմ առաջին քաջութիւնը, որով ես ստացայ հռչակաւոր անուն:

Ես կեանքումս հրացան, տարձանակ չէի արձակած, մայրս հէնց որ զնեց մի տակառ փառօղ, քաջալերելով նրա աւելի մօտաւորութիւնից, ես խնդրեցի նրանից տարձանակ, որ գնամ անտառը աղաւնիներ որսալու: Մայրս համաձայնուեց ասելով «Ժամանակից է, որ որսորդ դառնաս», ինձ տալով տարձանակը աւելացրեց. «Եթէ քեզ յաջողուեց աղաւնիներ սպանելու, իմացիր որ կտան քեզ հրացան և կը սովորցնեն որսալը»: Ես դուրս եկայ մեր խրճիթից և ահա մօտիկ տարածութեան վերայ աեսայ մի քանի աղաւնիներ: Ես զգուշութիւնով մօտեցայ, որ ինձ չը տեսնեն տարձանակի հրահանք քաշեցի և նշանելով մէկին, արձակեցի. տարձանակը ձեռքիցս դուրս պրծաւ և ընկաւ, աղաւնին էլ վայր ընկաւ ծառի տակ, որի վերայ նստած էր: Վերաւորուած երեսիս չը նայելով, վայր ձգած աղաւնին վերցրի ու տուն տարայ: Վերքիս նայեցին, այնուհետեւ ինձ հրացան փառօղ և զնդակներ տուին և պատուիրեցին, որ թռչուններ որսամ: Երբ ժամանակուանից սկսեցին ինձ հետ քաղաքավարութեամբ վարուել: Որսը հեռոցեան, որակաւում էր մեր խումբը (որսորդները կանոնցով և զուտիներով) սկսեց սովել: Մեր ստաջնորդը խորհրդակցեց խումբը փոխադրել ուրիշ տեղ: Ճանապարհուց իսկ ատաճ իմ մայրս ասում էր մեզ, որ ապաւելուց աւաճ իմ մայրս ասում էր մեզ, որ ապաւելուց նեղութիւնները շատ ստատիկ պիտի լինին,

35368-66

ուստի ես պառկեցայ քնելու, բայց նրա երգերը և աղօթքները զարթեցրին ինձ: Վիշերուայ մեծ մասը պառաւը անցէր կայնում աղօթքներ ասելով:

Մենք ճանապարհ ընկանք, մարդիկը առաջ էին գնում տանելով իրենց հետ գոյքերը: Հասնելով որոշուած տեղը, ամենքն էլ գնացին որսի, բայց երեսայքը մնացին գոյքի մօտ պահպանելու մինչև կանանց դալը: Ես էլ այդտեղ էի և հրացանս էլ հետս էր: Ոչ գրին ոչինչ չասելով, հրացանս գնդակով լցրի և առաջ գնացի. ես հասայ մի տեղ, որը ինչպէս երևում էր, մի ժամանակ լեճ էր եղել: Ամեն տեղ ծածկուած էր ձիւնով, ես մի քանի քայլ առաջ գնացի և յանկարծ մինչև դռան ձիւնի մէջ խրուեցի: Մաղցելով դուրս եկայ և մի քանի քայլ ևս առաջ գնալով, մտաբերեցի հրեղեկացիների պատմութիւնը արջերի մասին: Ես նկատեցի, որ այնտեղ, ուր խրուեցի, արջն բնակարան էր: Վերադարձայ և արջն դուրս նկատեցի: Խսկոյն հրացանս արձակեցի. երբ ծռւիւր անհետացաւ, ես վերցրի փայտը և մի քանի անգամ կոխեցի աչքը և վերաւորուած տեղը և յետոյ երբ տեսայ արջը սպանուած է, սկսեցի նրան իւր տեղից դուրս քաշել: Բաւական ծանր լինելով չը կարողացայ տուն բերել, ուստի գերադարձայ տուն եկած հետքերով: Մտնելով խրճիթը պառաւը ինձ ստաց. «Որդեակ, կաթսայից հանիր խլուրդի միսը և կեր,

այսօր այդ մեզ սուին, բայց կէսը պահիր եղբօրդ համար: Ես դեռ որսատեղից չէ վերադարձել և ոչինչ չէ կերել»: Ես իմ բաժինս կերայ և տեսնելով, որ տանը մարդ չը կայ և պառաւը միայնակ է, մօտեցայ նրան և տկանջին ասացի. «Մայրիկ ես անտառում մի արջ սպանեցի»: «Դե՛հ, դե՛հ սպանեցիր արջին: Այո՛ սպանեցի արջին», պատասխանեցի ես:

Ես մի քանի բոպէ անշարժ մնաց և նայում էր ինձ, յետոյ առաւ դիրկը և համբուրեց ինձ: Վհացինք սպանուած արջին բերելու: Որովհետեւ առաջին անգամն էր, որ ես արջ էի սպանում, հնդկացիների սովորութեան համեմատ հրաւիրուեցան բոլոր որսորդները և կերան:

Հնդկացիներին պատահող նեղութիւնները և տառապանքը այսպիսի դիպումներում դերադանց են: Ենդադար գտնուելով շարժողութեան մէջ, նրանք ամբողջ օր ու դիշերները չեն ուտում, չեն քնում: Նրանք ընկնելով ձիւնով ծածկուած անդունդներ, անցնելով կատաղե գետերով, դանդաղ են ամեն մի բոպէ երկիւղի մէջ, կորցնել իրենց կեանքը, կամ ընտանիք կառավարելու կարողութիւնը: Թափառական կեանք վարելով անտառներում, շատ անգամ որսորդները ստուգում են ջրախ սասախի աղբեղութիւնից:

Մի անգամ առաւօտեան հալածեցի մի եղնիկի

և մինչև զիշերը հետեցի, արդէն հասնում էի նրան, բայց զրկուեցի ուժից և կարողութիւնից: Հագուստս բոլորովին թրջուած էր և սառեցաւ շուտով: Թփերի արանքով վազելիս, բոլորովին պատաստուել էր նա, և ես զգում էի որ սառչում եմ: Վիշերուայ կիսում ես հասայ մեր բնակութեան տեղը, բայց նրանք այնտեղ չէին: Պատաւը տեղափոխուել էր ուրիշ տեղ: Աս նրանց գնացած հետքերի տեղով շարունակեցի ճանապարհս, ցուրար սկսեց ինձ զգալն լինել: Ինձ նինջը տիրապետում էր, երկպառեցի դժս և լեակատար յիշողութեան մէջ լինելով՝ զգում էի ինձ հասնելիք վտանգը, ուստի ջանասիրութիւնով աշխատում էի դանել նրանց բնակութեան տեղը: Ելլա միջոցին հեռվում կրակ նշմարեցի, և մի կերպով այնտեղ հասայ: Ներս մաներով վայր ընկայ: Օղացողութիւնս շատ թոյլ էր: Եյնուհետև մի ամբողջ ամիս էլ չը կարողացայ տանից դուրս դար, երեսո, տաներս ստուկ էին ցրալից:

Հնդկացիները շատ նեղութիւններով և դժուարութիւններով հաւաքած զազանների մորթերը փոխաբնում կամ ծախում էին ամերիկացի վաճառականների հետ: Հնդկացիներին սուկտրական ջրը ջանում ստացած եկամուտը շատ չնչին կարելի է համարել: Նրանց զիսաւոր առևտուրը կայանում է խմիչք առնելում: Նրանք սարսափելի կերպով պարագում են արբեցողութեամբ և փոխանակ իրենց

սպրանքը ծախելու ընտանեկան պիտոյքներ զնելու, առնում են խմիչք և ընկնում ամենավերջին թշուառութեան մէջ: Թեթևամտութիւնը, անհամբերութիւնը, խորդախութիւնը և կոշտութիւնը վայրենի ամերիկացիների զիսաւոր յատկանիշներն են: Նրանց մէջ սպանութիւնը յանցանք չէ համարվում, բայց սպանուածի բարեկամները և ազգականները անպառճառ պէտք է պատժեն սպանողին: Շատ անգամ, երբ սպանութիւնը պատահում է արբեցողութեան ժամանակ, կամ ոչ թէ գիտմամբ, ազգականները մեծ հանգիստով ներումն են շնորհում սպանողին: Օգտվում ցեղից մի երիտասարդ իմ հիւանդութեան ժամանակ ինձ մօտ էր բնակվում: Մի օր, կէս զիշերին նրան բերին արբած: Առաջնորդներից մէկը եկաւ մեզ մօտ և նրան էլ բերելով սասց. «Այս երիտասարդը անկարողութիւն արաւ»: Մենք կրակ վառեցինք և երիտասարդին տեսանք զոնակը ձեռին, արեան մէջ թաթախուած. նրան չը կարողացան պառկեցնել, ես հրամայեցի պառկել և նա հնազանդուեց:

Առաւօտեան խոր քնից զարթնելով, նա ոչինչ չէր մտաբերում անցեալի մասին և ստաց մեզ միայն մի բան, որ ինքը երեկ արբած է եղել: Նա զարմացաւ երբ մենք յայտնեցինք, որ մարդ է սրպտներ: Շատ տխրեց մեր ասածի վերայ և այն րոպէին վազեց նայելու նրան, որին մորթել էր:

Անբաղա՞ք դեռ կենդանի էր: Այդ գահականները ոչինչ չէին խօսում, բայց Ամերիկացի նահանգապետի թարգմանը շատ նախատեց նրան: Վիրաւորուածը չէր կարող ապրել և նրա վերջին րոպէն արդէն մօտեցել էր: Սպանող երիտասարդը շուտ վերադարձաւ տուն և պատրաստեց ընծաներ: Նա տարաւ հիւանդի տուն և դնելով մեռնողի առաջ, դարձաւ դէպի նրա այդ գահականները ասելով. «Իմ բարեկամներ, դուք տեսնում էք, որ ևս սպանել եմ ձեր եղբորը, բայց ես չեմ իմացել իմ արարմունքը... ևս մի խեղճ մարդ եմ և ապրում եմ ուրիշների մօտ, իմ կեանքը ձեր ձեռքումն է, ընդունեցէք ընծաները, իմ բարեկամներս չեն դադարում դանդաւորելը »:

Այս խօսքերից յետոյ նա նստեց, դուրսը խոնարհեց և աչքերը ծածկեց ձեռներով՝ սպասելով մահուան վերջին րոպէին: Մեռնողի մայրը առաջ եկաւ և ասաց. «Այ ես և ոչ իմ որդիքս քո մեռնելը չենք ցանկանում, ես իմ մարդուս փոխարէն չեմ կարող պատասխանել, նա այստեղ չէ, բերած ընծաներդ ընդունում եմ և կաշխատեմ ամուսնուս պատիժը քեզանից հեռացնելու: Այդ անբաղաւթիւնը ինչպէս տեղեկացայ, դիտմամբ չէ առաջացել, որի համար կորստասուի նաև ձեր մայրը, ինչպէս ես... »:

Միւս օրը վիրաւորուածը մեռաւ:

Մեզանից շատերը օգնեցին դերեզմանը փորելու. երբ ամենը պատրաստ էր, նահանգապետը մեռածի համար ընծաներ ուղարկեց, որոնք հնդկացիների սովորութեան համեմատ մեռեալի հետ պիտի թաղուէր: Այդ ընծաները դրեցին դերեզմանի մօտ, բայց պատուր փոխանակ նրանց թաղելու, առաջարկեց երիտասարդ մարդկանց մէջ վիճակ ձգելու:

Օտնապան խաղեր հեռուեցին իրար, նշան դնելով՝ հրացան արձակեցին, ցատկեցին, մենամարտեցին: Այդ ընծաներից թանկադինը՝ մահուղի ամենաուրաւ կտորն պարզեւ էր նշանակուած արշաւելում քաջ հանդիսացողին: Այդ պարզեւը ինքը սպանողը տարաւ: Պատուը նկատելով նրա քաջութիւնը կանչեց իրեն մօտ և ասաց. «Նրիտասարդ տղայ, իմ որդին ինձ համար շատ թանկ արժէր, ես ամեն մի մտաբերելու րոպէին պիտի արտասուիմ, խղճս ինձ վերայ և որդիացիր ինձ », Նրիտասարդը շնորհակալ եղաւ, և ընդունեց պտուռի առաջարկութիւնը:

Այս արդէն ամուսնացած էի, թողեցի իմ կնոջը և նորից ամուսնացայ, որից ունեցայ զուակներ: Չը նայելով, որ ես երկար տարիներ վայրենի հնդկացիների մէջ կեանք վարեցի, այնուամենայնիւ չէի մոռացել իմ հայրենիքը, մեր բնակարանը, վերջապէս այն տեղերը, ուր անցուցել էի իմ մանկութեան թանկադին օրերը: Այս շատ էի ցանկանում վերադառնալ

Հայրենիք, տեսնել Հօրս և եղբայրներս: Աս վճռեցի իրագործել մաադրութիւնս և ճանապարհ բնկոյ գէպի այն կողմն, որտեղ էին իմ հայրը և մեր ընտանիքը: Ճանապարհին ևս մի զիւգում պատահեցի մի ծանօթ հնդկացու, որը բարեկամարար ընդունեց: Հնդկացին պատմեց ինձ յափշտակելու պատմութիւնը, որի մասին նա մութը յիշողութիւն ունէր: Արբ հարցրի թէ արդեօք իմ հայր Տենները և մեր ընտանիքը զոհ գնացին ծեր հնդկացու չարագործութեանը, ինչպէս մի անգամ ինքը հաւատացնում էր, որ պէտք է ջնջէր, հնդկացին պատասխանեց, որ ծերը ստախօսել է և պատմեց ինձ հետեւեալը.

«Քեզ յափշտակելուց մի տարի յետոյ, ծեր հնդկացին վերագործաւ այնտեղը, որտեղ կատարել էր իւր առաջին ասպատակումը, առաւօտից մինչև երեկոն նայեց Տեններին և նրա մշակներին: Արեւիցեան բոլորը միասին գնացին տուն, միայն դաշտումը մնաց քո մեծ եղբայրը: Նա հերկում էր դաշտը: Օրը հնդկացին և իւր օգնականները յարձակուեցան նրա վերայ: Աղբօրդ բռնեցին և ձեռն ու ոտը կտրտած փախցրին և գիշերը հասնելով Օգիօ գետի ափին, նստեցին հանգստանալու: Աղբօրդ ծառից թոկելով կապեցին և իրենք պառկեցին: Բանուածը կրծելով թոկը կտրեց և ձեռքը հանեց: Յետոյ զանաւր հանելով զրպանից, կոտորեց

բոլոր կապերը: Մտաւ գետը և լողալով գետի հոսանքով փախաւ: Գիշերը բաւական մութն էր հնդկացիները զարթնելով գտան միայն նրա սպիտակ զլխարկը:

Աս վերջապէս տեսց ծնողական տունս և ինձ մեծ ուրախութեամբ ընդունեցին: Հայրս արդէն մեռած էր, իսկ եղբայրներս ստիպում էին մնալ Հօրական տանս: Աս յօժարուեցայ, բայց դրա առաջ արգելքներ կային, որով հետե ևս պիտի փոխադրէի նաև իմ ընտանիքը:

Աս վերագառնալով իմ ծանօթ հնդկացիների մօտ, յայտնեցի իմ մաադրութիւնը, բայց զրգիւ և շփոթութիւն ընկաւ նրանց մէջ: Հնդկացիները չէին համաձայնվում ապ իմ զաւակները, իմ կիներ չէր ցանկանում օտար երկիր գնալ: Ամերիկացի իշխանութիւնը ստիպուած խտանուեց իմ ընտանեկան զործերի մէջ: Խտուութիւնով և քաղցրութիւնով իշխանութիւնը ստիպեց նրան զալ ինձ հետ: Հնդկացիները բարեկեցին մեզ և ճանապարհեցին սիրով, իսկ իմ մեծ որդին չը ցանկանալով ինձ հետ զար մնաց փայրենիների մօտ: Շարունակելով մեր ճանապարհը, քանի ժամից յետոյ հասանք մի զիւղի: Այդտեղ մենք ծանօթացանք մի հնդկացու հետ, որը շատ սիրով և յարգանքով էր վերաբերվում գէպի մեզ: Նա մեզ հետ ձաշում էր և խօսակցում շատ նիւթերի վերայ:

Գլխերուան դէմ, երբ մենք պատրաստուիմ էինք քնանալու, հնգկացին մի ակնթարթում անհետացաւ. ես զգուշութիւնով նայում էի նրա յետեւից և յանկարծ նա երեսայ իւր որսորդական պարագաներով: Աստացի նրան. «Նղբայր, (ինքն էլ ինձ այսպէս էր կոչում) եթէ քեզ կը հարկաւորուեն վառօդ և զնդակ, ինձ մօտ շատ կայ, կարող էք վերցնել: Նա շնորհակալ եղաւ և հեռացաւ: Յանկարծ նորից երեսայ հագնուած զենւորական հագուստ, որը հագնում են պատերազմ զնալու ժամանակ: Գլխերուայ կիսում նա հետաքրքրութիւնով ինձ էր դիտում, ես սիսեցի կատկածել նրա բարեկամութեան վերայ:

Լքիտասարըր ստաւօտեան, ինչպէս ամեն ժամանակ, նախաճաշեց մեզ հետ: Մենք ծանապարհ ընկանք: Նա ինքն էլ մեզ հետ եկաւ, միայն առանձին նստակով և լողում էր մեզանից փոքր հեռաւորութեան վերայ: Նոր հասանք բաւական վտանգաւոր տեղ, նա, և իւր նստակը անհետացան մեր աչքերից: Սա բոլորովին ինձ զարմացրեց: Գետը բաւական լայն էր և միջում մի կողմանման ցամաքի կտոր, որքան աշխատում էի թխտփարելով նստակը ավին մօտեցնել, չը կարողացայ: Նյդ միջոցին մի հրացան արձակուեց և զնդակը դիպաւ կողքիս, թխտը ձեռքերիցս ընկաւ, ես տեսայ թփի յետեր մեր ծանօթ հնգկացուն, մինչև այդ

րոպէն նրան այդպէս չէի ծանաչում, բայց այդ ամենը ստորքել էր իմ ապստամբ կիներ: Աինտ, որ փոխանակ իմ կրած ամեն չարչարանքներին թմակից դառնալու, ընդհակառակը աշխատել է ինձ դէմ դաւեր նիւթելու և մինչև այն կէտը որ ինձ կեանքից զրկել տայ: Նրա այդպէս վարուելը սրկուեց այն ժամանակից, երբ չէր ցանկանում հայրենիքս վերադառնալ: Մի կերպ նստակը հասցրի կողուն, ես պատրաստուել էի հրացանս լցնել և արձակել հնգկացու դէմ, սակայն ընկնց ուշաթափ: Ուշքի գալով, տեսայ աղջկերքս կինս նստակը նստելով՝ անհետացել էին դեռի հոսանքով:

Աս ընկած էի մերկ քարերի վերայ, ամստուայ տաքութիւնը և միջատները սաստիկ նեղացնում էին ինձ և ես թուլացել էի բոլորովին: Արեգակի մայր մաներուց յետոյ ես ուժերս հաւաքեցի, այնպէս որ կարողանում էի կանգնել և մանալ: Տեսայ իմ թշնամի հնգկացուն, որը ջուրը ձգելով նստակը հեռացաւ ինձանից: Շատ էի ցանկանում յարձակուել նրա վերայ և ջրումը խեղ դամաճանել, բայց ոյժս չէր ապաւինում: Առջիս վերքը կատարեկապէս աանջում էր ինձ, արիւնը անդադար հոսում էր զնդակի բացուածքից, աշխատում էի նրան դադարեցնել, բայց չէի կարողանում վերջապէս շաղկիս ծուպերը պատռելով՝ մի կերպ կարողացայ վերքս կապել և արիւնը դադարացնել:

Գիշերը վերայ հասաւ, եւ որսնում էի մամուռ տեղեր պատկերու համար: Անցորդներին նկատելու համար ափից չէի հեռանում: Աս պիտէի որ շուտ պէտքէ անցնէին վաճառականներ եւ յոյսս դրանց վերայ էի դրած: Ահա գիշերուան մօտիկ, եւ լսեցի իմ աղջկանց եւ կնոջս աղաղակները, եւ ցանկացայ օգնութեան հասնել, բայց ուժերս չէին ներում:

Միւս օրը ստաւօտեան եւ լսեցի մարդկանց ձայներ եւ տեսայ նաւակում նստած սպիտակ մարդիկներ: Գրանք գուրս եկան ափը, ինձանից փոքր հեռաւորութեան վերայ պատրաստուեցին նախաձաշել: Աս Ս. վաճառականին ծանաչեցի, բայց «նխադրելով» որ իմ ներկայութիւնս նրանց հաճելի չէր լինի, սպասեցի մինչեւ նախաձաշիկի վերջը: Նախաձաշը վերջացրին եւ երբ պատրաստվում էին ծանապարհը շարունակել, եւ առաջ գնացի, որ ինձ տեսնեն: Նրանք ինձ տեսան եւ հետաքրքրութիւնով նայում էին ինձ եւ կարծես վախեցում էին ինձանից: Այդքանիկերի լեզուն եւ գիտէի, բայց նրանք չէին կարող հասկանալ: Բարեբաղաւորար վաղուց անդլխական մի քանի բառեր գիտէի: Ս. վաճառականին կանչեցի եւ աղաչեցի խղճալ ինձ վերայ: Մի րոպեում նաւակը մօտեցաւ ափին եւ ես տեղաւորուեցայ նրա մէջ: Ոչ որ չէր ծանաչում ինձ, թէ եւ որ Ս. եւ Գ. ինձ լուծանօթ էին: Աս արիւնով շաղաղուած էի: Նրանք

ինձ շատ հարցեր էին առաջարկում եւ ես պատասխանում էի, այդպիսով դրանք իմացան իմ գրութիւնս եւ ով լինելա: Աս խնդրեցի նրանց, որ այն ուղղութիւնով տանեն նաւակը, որտեղից լսեցի կնոջս եւ աղջկանցս ձայները: Մեր որոնելը 'ի գուր էր:

Նրանք նայեցին վերքիս եւ յուսադրում էին, որ անվտանգ է, միայն հարկաւոր էր շուտով դնդակը հանիլ: Ուստի առաջարկեցի նրանց հանելու, բայց ոչ որ չը յօժարուեց, ստիպւած ածելին վեր առայ եւ գնդակը հանեցի, վերքս կապեցին եւ ես այնուհետեւ լաւ էի զգում ինձ:

Գրանից յետոյ մենք հասանք մի գիւղի, որի տանուէրը ինձ վերայ հրացան արձակողի հարսդատ եղբայրն էր: Վաճառականները ինձ թողարկին եւ կանչելով բոլոր բնակիչներին ծխախոտ բաժանեցին եւ հարցրին կնոջս համար, բայց ոչ որ չը կարողացաւ մեզ յայտնել: Մի քանիսները ինձ ցոյց տուին տանուէրին եւ աւերացրին, որ ինձ վնասողը դրա հարսդատ եղբայրն է, եղել, բայց նա հրաժարուեց մեզ պատասխան տալու: Վերջապէս մենք մի հնդկացուց իմացանք իմ կնոջս տեղը եւ գնացինք գէպի այնտեղ: Ահնա ինձ նկատելով փախաւ անատուր, բայց մենք շուտ մարդ ուղարկեցինք եւ յետ բերին: Անոջս վարմունքը յայտնեցի տեղական կառավարութեան, որը վճնեց կամ

կախել, կամ աքսորանքի ենթարկել, բայց իմ խընդ-
րանքով նրան առանց պաշարի դուրս ձգեցին նոյն
զիւզից: Նա իւր վատ վարմունքով զրկուեց ին-
ձանից և իւր սիրասուն գաւախներից:

154.
m
0

Գրել Մանու, Մեթոսու Երջ-Օսանեսանց
или
АВЕТУ ПАПЯНЦЪ.

20-13

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1600162

